

## Tatiana Savtchouk / Таццяна Саўчук

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Беларусь /

Belarusian State University, Belarus

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2646-3543>

e-mail: [SavtchoukTN@bsu.by](mailto:SavtchoukTN@bsu.by)

## Фонавыя веды ў беларускамоўным навукова-гуманітарным дыскурсе (аргументалагічны аспект)

*Background Knowledge in the Belarusian Scientific and Humanitarian Discourse  
(Argumentological Aspect)*

*Podstawowa wiedza w białoruskim dyskursie naukowym i humanitarnym  
(aspekt argumentologiczny)*

**ABSTRACT:** The article presents the results of the linguistic-argumentological (descriptive-normative) analysis of the appeal to background knowledge in the Belarusian-language discourse of the humanities. It is noted that the strategic goal of including background knowledge in humanitarian scientific argumentation is to promote emotional rapprochement with the addressee, based on common life experiences, a common system of assessments, beliefs, and values. Three groups of background knowledge are distinguished: 1) information about the facts of modern life, 2) retrospective information, 3) cultural knowledge. Verbalization techniques are systematized for each group, pragmatic potential is determined, conditions of effective application in scientific and humanitarian argumentative practice are explained. The role of contextual and situational factors (social, historical, cultural background; current model of the addressee) in the interpretation and reconstruction of implicit knowledge and assessments contained in the background information is emphasized.

**KEYWORDS:** background knowledge, humanitarian discourse, scientific communication, argumentation, Belarusian language.

### Уводзіны

Навукова-гуманітарны дыкурс мае аргументатыўную прыроду: канвенцыянальным механізмам уключэння новых навуковых ідэй у культуру з'яўляецца менавіта аргументацыя [Саўчук 2018а: 3–5]. Сэнс

гэтай інтэлектуальна-маўленчай дзейнасці заключаецца ў тым, што яе суб'ект (аргументатар / прапанент) імкнецца абгрунтаваць пэўнае палажэнне (тэзіс) і пераканаць адрасата (рэцыпіента / апанента) у праўдзівасці свайго пункту гледжання.

Поспех пераканальнага камунікатыўнага ўздзеяння наўпрост залежыць ад таго, наколькі суб'екту ўдаецца “наблізіцца” да адрасата, сфарміраваць кагнітыўную аснову для ўзаемапараўнення. З гэтай мэтай у аргументатыўны дыскурс уводзяцца звесткі, якія належаць да агульнага інфармацыйнага фонду ўдзельнікаў камунікацыі. Характар такіх звестак суадносіцца з мадэллю адрасата, спецыфічнай для кожнага тыпу дыскурсіўнага ўзаемадзеяння.

Абагульнены вобраз удзельніка гуманітарнага навуковага дыскурсу вызначаецца тым, што вучоны-гуманітарый не проста спецыяліст, які валодае прафесійнымі ведамі, але інтэлектуал, які мае шырокі круггляд і пэўны досвед, сфарміраваны матэрыяльнымі і духоўнымі ўмовамі яго жыццядзейнасці. З улікам гэтага факта натуральным падаецца выкарыстанне ў гуманітарнай аргументатыўнай практыцы так званых фонавых (прэсупазіцыйных) ведаў.

### **Метадалогія і матэрыял даследавання**

У агульным сэнсе фонавыя веды (далей – ФВ), згодна са слоўнікавым значэннем, гэта “ўзаемнае веданне ўдзельнікамі камунікатыўнага акту рэалій матэрыяльнага жыцця, сітуацыйных і канататыўных рэалій, якія абазначаюцца моўнымі знакамі, неабходнае для інтэрпрэтацыі выказванняў” [Жербило 2010: 434]. Пытанні, звязаныя з функцыянаваннем ФВ, у той ці іншай ступені закранаюцца ў прагматычна, культуралагічна і кагнітыўна арыентаваных лінгвістычных даследаваннях, датычных вывучэння камунікатыўных (дыскурсіўных) працэсаў і розных мысленчых аперацый са структурамі ведаў. ФВ згадваюцца ў сувязі з такімі тэкставымі/дыскурснымі катэгорыямі, як інтэрпрэтацыя, прэсупазіцыя, прэцэдэнтнасць, інтэртэкстуальнасць, імпліцытнасць [гл., напр.: Арутюнова 1981, Гаспаров 1996, Демьянков 2001, Карасик 2002, Макаров 2003, Падучева 2004].

У працах па тэорыі аргументацыі сэнсавае значэнне паняцця ФВ актуалізуецца пры разглядзе “аргументацыйнага поля” – вобласці перакрывавання “мысленных палёў” камунікантаў, што складаецца з ідэнтычных для іх ведаў, поглядаў, ідэй, уяўленняў, ацэнак [Алексеев 1991: 7]; у межах тэорыі “якарэння”, дзе абгрунтоўваецца сувязь новай і вядомай інфармацыі як перадумова паспяховага пераканальнага ўздзеяння [Sluiter 2021]; у кантэксце праблем інтэрпрэтацыі

і рэканструкцыі аргументатыўных выказванняў/тэкстаў [Rees van 2001, Саўчук 2018б].

Звесткі, хоць у нейкай ступені датычныя тэмы, можна знайсці толькі ў замежнай літаратуры (прынамсі, руска- і англамоўнай). Пры гэтым гуманітарны навуковы дыскурс не трапляе ў фокус увагі ні спецыялістаў-аргументолагаў, ні прадстаўнікоў сумежных мовазнаўчых дысцыплін. Разам з тым зварот да ФВ у гуманітарыстыцы – цікавая і актуальная навуковая праблема, вырашэнне якой можа паспрыяць вызначэнню ўмоў эфектыўнасці навуковай камунікацыі ў гуманітарнай сферы.

Міждысцыплінарны характар праблемы патрабуе адпаведнага даследчага інструментарыю. Гэтую патрэбу, як паказвае наш прафесійны досвед, можа задаволіць аргументалагічны падыход. Такі падыход быў апрабаваны пры стварэнні аўтарскай – канвергентнай – тэорыі аргументацыі, рэлевантнай для дыскурсу гуманітарных навук [Саўчук 2018а]. У канвергентнай канцэпцыі пытанне ўключэння ФВ у навуковую камунікацыю не было цэнтральным. Назапашванне эмпірычнага матэрыялу, даследчыцкая цікавасць паспрыялі маштабаванню праблемы і паглыбленню яе аналізу.

Мэта дадзенага даследавання – вызначыць спецыфіку выкарыстання ФВ у беларускамоўнай навукова-гуманітарнай аргументатыўнай практыцы – канкрэтызуецца ў шэрагу задач: сістэматызаваць ФВ, якія ўключаюцца ў навуковы гуманітарны дыскурс, і ахарактарызаваць спосабы іх вербалізацыі; раскрыць прагматычны патэнцыял розных тыпаў ФВ; вызначыць фактары эфектыўнага прымянення фонавых звестак у навуковай камунікацыі гуманітарыяў.

Метадалагічная сувязь даследавання з канвергентнай тэорыяй прадвызначае інтэграцыю дэскрыптыўнага і нарматыўнага аналітычных падыходаў. У адпаведнасці з гэтым выкарыстоўваюцца метады, якія дазваляюць не толькі апісаць моўныя факты, але і ацаніць іх: апісанне, кантэкстуальны, функцыянальны і прапазіцыянальны аналіз, метады сінанімічных пераўтварэнняў і рэканструкцыя.

У якасці крыніц фактычнага матэрыялу выкарыстоўваюцца беларускамоўныя артыкулы, надрукаваныя ў рэцэнзаваных навуковых часопісах гуманітарнага профілю (сацыялогія, псіхалогія, культуралогія, лінгвістыка, журналістыка) у 2001–2022 гг.

### **Унутраная дыферэнцыяцыя фонавых ведаў, прыёмы іх вербалізацыі і прагматычная роля ў аргументатыўным дыскурсе**

У дачыненні да навукова-гуманітарнай камунікацыі (аргументацыі) ФВ разглядаюцца намі як частка агульнага для камунікантаў інфармацыйнага “банку даных”<sup>1</sup>. Спецыфіка ФВ заключаецца ў тым, што яны выходзяць за межы прафесійнага тэзаўрусу вучонага-гуманітарнага. Іх крыніца – агульная эрудыцыя, сфарміраваная шырокім сацыяльным і культурным кантэкстам жыцця і дзейнасці.

ФВ, якія выкарыстоўваюцца ў дыскурсе гуманітарных навук, падзяляюцца на тры групы.

**Першую групу** складаюць звесткі аб фактах сучаснага жыцця: палітычных, эканамічных, культурных, а таксама штодзённых аспектах сацыяльнай рэчаіснасці. Для ўключэння такой інфармацыі ў навуковыя тэксты ўжываюцца ўстойлівыя вербальныя прыёмы: 1) дыскурсіўныя формулы з абагульненай семантыкай актуальнасці тыпу *Сёння назіраецца; Сёння ўсё больш усведамляецца; Зараз; У наш час; У цяперашні час; У сучасных умовах; У сучасны момант; У сучасным свеце; На сучасным этапе цывілізацыйнага развіцця* і г. д.; 2) фразы з канкрэтызатарамі, якія змяшчаюць указанне на лакальную і/або прадметную сферу прымянення фактуальных даных: *Ва ўмовах сучаснай глабалізаванай інфармацыйнай прасторы; І толькі ў XXI ст., у эпоху інфармацыйнага грамадства; Сацыяльныя і эканамічныя змены, якія адбываюцца ў Беларусі; Сітуацыя ў сучаснай беларускай музычнай журналістыцы такая, што...; На сучасным этапе развіцця дзяржавы палітыка ў галіне культуры; Медыяпрастора сучаснасці вызначаецца...; Сённяшнія ўмовы існавання нацыянальнай літаратуры... і г. д.*; 3) стэрэатыпныя выразы, якія маркіруюць зварот да паўсядзённых ведаў: *Вядома, што; Як вядома; Нам так добра вядомы; Часцей і часцей мы становімся сведкамі; Часцей за ўсё мы гаворым сёння пра; Адлюстроўваецца ў маўленчай практыцы нашых дзён; Хочам мы таго ці не, але аб’ектыўны рух сучаснай цывілізацыі вымушае і інш.* Нароўні з паказчыкамі часу ў падобных маўленчых утварэннях рэгулярна ўжываецца “мы сумеснае”, сэнсавое значэнне якога высвятляецца ў кансітуацыі.

Звесткам пра сучаснае жыццё, якія ўключаюцца ў беларускамоўны дыкурс, надаецца розная ступень абагульнення. У адных выпадках факты маюць гранічна шырокую лакалізацыю, пра што сведчыць наяўнасць у дыскурсе намінацый *людзі, грамадства, чалавецтва,*

<sup>1</sup> Другую частку складаюць экспертныя веда [падрабязна гл. Саўчук 2022].

метанімічных выказаў з лексемамі *чалавек, асоба*: (1) “Сучасная сацыяльна-культурная сітуацыя<sup>2</sup> вызначае і феномен *сучаснай* свядомасці <...> **Чалавек** адчуў нестабільнасць і няпэўнасць у будучыні, адбылося нівеляванне **чалавечай асобы**. Праблема кардынальнай светапогляднай пераарыентацыі, якая паўстала **перад чалавецтвам на зломе дзвюх эпох**, з’яўляецца **на сённяшні дзень** пануючай” [Смольская 2011: 78]. Тэкставы фрагмент (1) насычаны маркёрамі актуальнасці фонавай інфармацыі, якая тычыцца ўмоў глабальнага сацыякультурнага асяроддзя. Аднесенасць гэтых звестак да беларускай рэчаіснасці ўсталёўваецца з прыцягненнем шырокага кантэксту і метатэкставых паказчыкаў. Улічваецца, прынамсі, заглавак артыкула: *Сучасная беларуская драматургія ў сацыякультурным кантэксце...*

У іншых выпадках акцэнтуюцца нацыянальна-спецыфічны характар фонавых звестак. Дзеля гэтага ўжываюцца лексічныя індикатары кшталту *Беларусь, Рэспубліка Беларусь, беларусы, беларускі*, якія спрыяюць адэкватнай інтэрпрэтацыі “*мы-выказванняў*”: (2) “**Рэспубліка Беларусь** мае шэраг істотных момантаў, якія звязваюць **нас** з пазітыўным унутраным і знешнім вопытам. **Мы ведаем**, што «еўрапейскі залаты час» заўсёды будзе ў мінулым, як бы **мы** да яго не імкнуліся...” [Ханкевіч 2004: 7]; (3) “Але калі інжынерная думка і тэхнічны прагрэс не ведаюць нацыянальных і дзяржаўных межаў, то гісторыю і мастацтва, мову і філасофскую думку **беларусаў** ніхто, акрамя **нас**, вывучаць не будзе” [Лакотка 2014: 74]; (4) “**Мы, сучасныя беларусы**, узгадняем (напэўна, і з прычыны выхавання ў духу патрыятызму, калектывізму) свае індывідуальныя ацэнкі, прыхільнасці, ідэалы з грамадскімі...” [Каўрус 2011: 51]. Пазіцыя ФВ на шкале “глабальнасць – лакальнасць” абумоўлівае чаканні аргументатара адносна эрудыцыі рэцыпіента. Так, у сітуацыях, падобных да (1), робіцца разлік на дасведчанасць адрасата (беларуса-гуманітарнага) у агульначалавечых сацыяльных працэсах. Адпаведна ў выпадках (2)–(4) прадугледжваецца разуменне мясцовых рэалій. Пры тым, што вербальныя паказчыкі рэферэнцыі ФВ у аргументатыўных разважаннях (2)–(4) падобныя, характар фонавых звестак адрозніваецца: у (2) акцэнт робіцца на эканамічных аспектах жыцця, у (3) – на культурных, у (4) актуалізуецца паўсядзённы грамадскі вопыт.

Зварот да ведання сучасных сацыяльных рэалій шматфункцыянальны. Такі прыём выкарыстоўваецца:

- пры фарміраванні тэзіса, як, напрыклад, у (3), дзе імпліцытна выказваецца наступны пункт гледжання: *Менавіта беларускія навукоўцы мусяць даследаваць і развіваць нацыянальную культуру*;

<sup>2</sup> Паўтлустым шрыфтам у прыкладах выдзяляюцца вербалізатары ФВ.

- пры пабудове эмпірычнай аргументацыі (фактуальныя звесткі прыводзяць да пэўнага (патрэбнага прапаненту і цалкам відавочнага) абагульнення): (5) “**У сучасных дастаткова складаных сацыяльна-эканамічных умовах** назіраюцца новыя негатыўныя тэндэнцыі ў адносінах дарослых да падлеткаў. <...> Самі падлеткі <...> нярэдка памяркоўна-пагардліва адносяцца да бацькоў” [Грыцкова 2005: 40];
- у складзе каўзальнай аргументацыі, заснаванай на прычынна-выніковых сувязях: (6) “Інфармацыйна-камунікацыйныя тэхналогіі ў **XXI стагоддзі** істотна ўплываюць на лад жыцця людзей і іх камунікацыю, садзейнічаюць уніфікацыі моўнай прасторы, што прыводзіць да знікнення многіх моў. Пры гэтым неабходна разумець, што глабалізацыя інфармацыйнай прасторы – гэта непазбежная **рэалія сённяшняга дня**” [Гусакоў, Каваленя 2020: 397];
- у практычным разважанні (пазітыўная/негатыўная характарыстыка рэчаіснасці служыць довадам на карысць пэўных дзеянняў): (7) “Невыразнасць, няўцямнасць нацыянальнага стылю і почырку **сучаснай масавай Беларусі**, актыўныя працэсы дэмаралізацыі і інтэлектуальна-культурнай дэградацыі ёсць прамым вынікам неіснавання грамадства ў натуральным культурна-моўным кантэксце: нацыянальная культура <...> існуе асобна ад **сучаснага беларускага грамадства**. Менавіта нацыянальная культура можа выступаць суб’ектам **сучаснага** міжкультурнага дыялогу...” [Уладыкоўская 2012: 183];
- як аргументатыўны рэсурс (тлумачэнне, канкрэтызацыя тэарэтычнага палажэння – тэзіса/пасылкі), які забяспечвае псіхалагічную падтрымку абгрунтавання: (8) “**Сучасная духоўна-культурная сітуацыя**, сапраўды, дастаткова востра ставіць пытанне аб ролі, значэнні і прызначэнні навукова-рацыянальных форм ведаў і свядомасці <...>. **Чалавек** не толькі спазнае свет, але і пераўтварае яго, перажывае сваё быццё ў ім, сутыкаецца з самымі рознымі нормаў жыцця, якія не заўсёды могуць мець навуковае тлумачэнне” [Лазарэвіч 2007: 4].

Інтэграцыя ў дыскурс фонавых сінхронных звестак можа разглядацца як своеасаблівы механізм узгаднення мадэляў сучаснага свету вучоных-гуманітарыяў, што стварае спрыяльныя ўмовы для атрымання згоды – ухвалення пэўнай ідэі.

**Другую групу** ФВ утварае рэтраспектыўная інфармацыя. Увядзенне ў структуру аргументацыі гістарычных ведаў (агульначалавечых, рэгіянальных, нацыянальных) актуалізуе жыццёвы вопыт, набыты на пэўным часавым адрэзку.

Моўнымі індыкатарамі рэтраспектыўнай інфармацыі выступаюць 1) стэрэатыпныя выразы з дакладна не вызначаным часам: *У апошнія гады; Апошнім часам; Не так даўно; Зусім нядаўна; Мы памятаем, як; Усе мы былі сведкамі; Становіцца адрозным ад папярэдніх эпох і інш.*; 2) канструкцыі, якія фіксуюць пэўны прамежак часу ў мінулым: *Перыяд канца XX – пачатку XXI ст. азнаменаваны; Азіраючыся на дваццаць стагоддзяў новага часу; За больш чым дзесяцігадовы перыяд; У савецкія часы; 3 гісторыі народнай гаспадаркі савецкага перыяду вядома; У 1990-я гады; У канцы 80-х гадоў XX стагоддзя, калі практычна ўсе ў СССР верылі; У тагачасным савецкім грамадстве і інш.*

Зразумела, што “пунктам адліку” мінулага з’яўляецца час стварэння тэксту. Адсюль неабходнасць уважлівай інтэрпрэтацыі вербалізатараў кшталту: *На пачатак XXI стагоддзя; На зломе дзвюх эпох; На мяжы стагоддзяў і г. д.* Калі яны ўжываюцца ў дыскурсіўнай практыцы пачатку нулявых (першых гадоў), гэта ўмоўна “час цяперашні”, пасля – “час мінулы”. Адпаведна, такія выразы разглядаюцца, у залежнасці ад сітуацыі, як маркеры актуальных або рэтраспектыўных ведаў<sup>3</sup>. Падобнага даследчыцкага падыходу патрабуюць і вербалізатары тыпу *У апошні час*, для якіх таксама ўласцівая аргументатыўная мнагазначнасць.

Для разважанняў, якія ўтрымліваюць рэтраспектыўныя звесткі, характэрна ўжыванне адпаведных лексічных адзінак, звязаных з канцэптамі памяці, мінулага: *даўно, нядаўна, памятаць, гісторыя, перыяд, тагачасны і інш.* – а таксама *мы-канструкцый*, што падкрэсліваюць агульнасць жыццёвага досведу камунікантаў.

У гуманітарным дыскурсе назіраецца як зварот да нядаўняга гістарычнага мінулага, так і больш глыбокая рэтраспектыва. Аўтары навуковых тэкстаў апелююць да адметных перыядаў нацыянальнай гісторыі: (9) **“Мы памятаем**, якія «перагіны» меліся **не так даўно ў нас, у Беларусі**: калі былі некалі спрэчкі і бітвы паміж ВКЛ і Маскоўскай Руссю – значыць, і ў сучасны момант гісторыі ніякага саюза Беларусі і Расіі быць не можа. І наадварот: Беларусь заўсёды існавала толькі ў складзе СССР, таму цяпер разлічваць на незалежнае ад Расіі існаванне права не мае” [Драко 2008: 58]. Згадваюцца і рэгіянальныя падзеі, што набылі шырокі рэзананс: (10) **“Урокі гісторыі** неабходна добра засвоіць, каб не давялося зноў выконваць «работу над памылкамі» – такая аксіяматычная ісціна яшчэ больш актуалізавалася **ў сувязі з палітычным**

<sup>3</sup> Дакладнасць кваліфікацыі такога тыпу моўных паказчыкаў вызначаецца з апорай на кантэкст. Параўн., напрыклад, (1) і (6).

крызісам 2013–2014 гг. ва Украіне і звязанымі з ім трагічнымі падзеямі” [Падаляк 2015: 66].

Значная частка жыцця прадстаўнікоў беларускай навуковай гуманітарнай супольнасці (аўтараў прааналізаваных тэкстаў) звязана з савецкім часам. Таму не здзіўляе шырокае выкарыстанне ў аргументатыўнай практыцы фактаў савецкай гісторыі, датычных розных бакоў грамадскага жыцця – ад палітыка-эканамічных: (11) “праблема дэмакратыі ўяўляла слабае звязно і ў **сістэме савецкага грамадства** <...>. **Усе мы былі сведкамі** вялізнай разбуральнай сілы ідэй манетарызму, сепаратызму, палітыкі лібералізацыі цэн, прыватызацыі” [Новікаў 2001: 9] да навукова-культурных: (12) “як **часта здаралася ў савецкай гуманітарнай навуцы** і здараецца дагэтуль, уласна лінгвістычная праблематыка набыла ідэалагічную накіраванасць” [Куркова 2001: 17].

Аналіз кантэнту дазваляе вылучыць два знакавыя пункты ў мінулым, да якіх беларускія гуманітарныя рэгулярна пракладаюць “масткі памяці”. Мяркуецца, што гэтыя “пункты” адпавядаюць найбольш уплывовым гістарычным падзеям на момант стварэння тэксту. У артыкулах першай дэкады 2000-х – гэта час разбурэння савецкага ладу: (13) “**У 1990-я гады** сітуацыя кардынальна змянілася ў **выніку вядомых геапалітычных перамен на постсавецкай прасторы**” [Смолюскі 2008: 62]; (14) “**Пасля распаду сацыялістычнага лагера і крушэння СССР, які надышоў услед**, дэмакратыя і капіталізм пачалі схіляць да сваёй веры юныя краіны” [Драко 2008: 58].

У дыскурсе апошніх гадоў – гэта інфармацыйная рэвалюцыя, звязаная са з’яўленнем інтэрнэту і распаўсюджваннем яго ў постсавецкім рэгіёне: (15) “**Да з’яўлення інтэрнэту** карпаратыўныя сродкі масавай інфармацыі <...> былі прадстаўлены друкаванымі выданнямі, у асноўным газетамі і зрэдку часопісамі <...>. **Усё змянілася ў 2010-я гг.**, калі практычна кожнае прадпрыемства займела свой сайт у інтэрнэце” [Жаўняровіч 2022: 44].

Дынаміка падзей (і звязанага з гэтым развіцця той ці іншай гуманітарнай сферы) фіксуецца ў моўных схемах, якія адлюстроўваюць пэўныя вехі гістарычнай памяці: *да – пасля; раней – зараз/цяпер; нядаўна – цяпер/сёння (ж); у X часы – пасля – сёння; у X гады – з таго часу – цяпер (жа)* і г. д.<sup>4</sup>: (16) “...актыўнае віртуальнае жыццё стрымлівае рэальную грамадзянскую ініцыятыву, бо зацягвае даступнасцю <...> **Зусім нядаўна**, да ўзнікнення форумаў, чатаў, блогаў, патрэба ў вербальным самавыражэнні

<sup>4</sup> Прагназуем, што неўзабаве ў навуковых артыкулах можна будзе прачытаць: “да вядомых падзей 2020 г.”, “пасля вядомых падзей 2022 г.”.

задавальнялася на школьных партах, студэнцкіх сталах, сценах і г. д. **Сёння ж** такога тыпу «камунікацыя» перанесена ў віртуальны свет” [Ўчанкаў 2011: 84].

Аргументатыўныя функцыі рэтраспектыўных ведаў у навуковым дыскурсе вызначаюцца з улікам двух фактараў. Па-першае, гістарычныя факты, якія адклаліся ў масавай свядомасці (падсвядомасці), заўсёды маюць каштоўнасную афарбоўку, што цалкам адпавядае прыродзе гуманітарыстыкі і таму натуральна ўбудоўваецца ў тэкстуру аргументацыі. Па-другое, апеляцыя да мінулага прадугледжвае параўнанне (экспліцытнае або імпліцытнае) з цяперашнім станам рэчаў, бо, відавочна, што зварот да мінулага дапамагае зразумець і ацаніць сучаснасць.

Уключэнне рэтраспектыўнай інфармацыі ў аргументатыўны дыскурс пераважна мае крытычную арыентацыю. Зварот да агульнага гістарычнага вопыту фарміруе довады прагматычнай аргументацыі, накіраваныя на падтрымку нарматыўнага тэзіса. Агульная схема разважання (*трэба выканаць дзеянне X, каб...*) імплементаецца некалькімі спосабамі.

Перш за ўсё аналогія з мінулым выступае як перасцярога ад магчымых памылак і, адпаведна, на карысць дзеянняў, якія дапамогуць гэтых памылак пазбегнуць: (17) “Адсюль у сучасным грамадстве ўзнікае неабходнасць <...> адследжвання зваротнай сувязі <...> **каб не паўтарылася сітуацыя, калі** адзін з кіраўнікоў СССР (Ю.В. Андробаў) быў вымушаны публічна прызнаць, што мы не ведаем грамадства, у якім жывём” [Нікіценка 2009: 5] – літаральная рэтраспектыўная аналогія дазваляе аргументатару зрабіць больш пераканаўчым абгрунтаванне ідэі прыярытэтнасці развіцця гуманітарных навук, што спрыяюць “веданню грамадства”.

Сутнасць другога варыянта ў тым, што пры аналізе праблемных сітуацый праводзіцца супастаўленне альтэрнатыўных сцэнароў, адзін з якіх звязаны з негатыўным гістарычным досведам: (18) “Інтэлектуалы як група могуць існаваць у грамадстве, дзе існуюць нейкія дэмакратычныя інстытуцыі <...>. **У іншым выпадку магчыма** з’яўленне не інтэлектуалаў, але дысідэнтаў, **як гэта было ў Савецкім Саюзе**” [Стаселька 2017: 30] – дзякуючы гістарычнай спасылцы робіцца максімальна відавочным кантраст канатацый блізкіх быццам бы паняццяў *інтэлектуал* і *дысідэнт*, размежаванне якіх пераўтвараецца ў супрацьпастаўленне.

Трэці спосаб прагматычнага разважання звязаны з выкарыстаннем рэтраспектыўнай рэфлексіі як падставы для крытыкі сучаснай грамадскай палітыкі і абгрунтавання неабходнасці захоўваць станоўчы вопыт мінулага: (19) “У запале крытычнага стаўлення да мінулага мы губляем пазітыўныя традыцыі, **якія складваліся дзесяцігоддзямі**

і вызначалі аблічча пэўнай сферы грамадскай дзейнасці. Журналісты не выключэнне” [Стральцоў 2003: 154] – аргументуецца меркаванне, што існую сітуацыю (адасабленне беларускіх друкаваных медыя ад грамадства) магчыма пераадолець зваротам да назапашанай пазітыўнай журналісцкай практыкі.

Гісторыка-культурныя звесткі ўдзельнічаюць у фактуальных схемах на аснове ўзору/антыўзору. У гэтым выпадку прапанент разлічвае пераканаць у справядлівасці сваёй думкі адносна новага факта, абапіраючыся на агульнасць пазітыўнай/негатыўнай ацэнкі вядомай рэцыпіенту сітуацыі: (20) “модныя сёння тэлевізійныя спрэчкі даволі часта выліваюцца ў «сварку». Гэта спараджэнне па сутнасці сваёй **не менш небяспечнае, чым рыторыка «выплюхнутай шклянкі» ці «кінутага чаравіка»**” [Ўчанкаў 2011: 86].

Знаёмыя (прэцэдэнтныя) сітуацыі падаюцца лаканічна, у “зашыфраваным выглядзе” – іх расшыфроўка патрабуе дасведчанасці адрасата. Адсутнасць дадатковай інфармацыі (тлумачэння ці каментару) сведчыць, што аргументатар дзейнічае ў адпаведнасці з “прынцыпам даверу да інтэрпрэтатара” [Демьянков 2001: 314]: свядома стварае імплікатары дыскурсу<sup>5</sup>, бо не сумняваецца ў здольнасці навуковай аўдыторыі інфэрыраваць<sup>6</sup>, зразумець і патрэбным чынам ацаніць схаваны (імпліцыраваны) сэнс. Заўважым, што імпліцыраванне (“згортванне”) інфармацыі дазваляе суб’екту сэканоміць маўленчыя намаганні і тэкставую прастору, што немалаважна для пісьмовага дыскурсу.

Рэтраспектыўныя звесткі выкарыстоўваюцца і ў якасці рэсурсу аргументацыі: апеляцыя да паўсядзённага жыццёвага досведу служыць спосабам папулярнага тлумачэння і ацэнкі пэўнай сітуацыі цяперашняга часу: (21) “Новая відэа- і лічбавая тэхніка забяспечыла, здавалася б, лёгкасць здымкі і падштурхнула да памылковай думкі, што «гэта падуладна кожнаму». Узнікла **сітуацыя, параўнальная з той, калі на рынку з’явіліся «фотаапараты-мыльніцы»**, якія дазваляюць аматару <...> рабіць фотаадбіткі, зусім бездапаможныя па кампазіцыі, святлу

<sup>5</sup> Тэрмін “імплікатара дыскурсу”, або “камунікатыўная імплікатара”, уведзіцца Г.П. Грайсам для абазначэння невербалізаванай інфармацыі выказвання, якая выводзіцца з улікам кансітуацыі і з апорай на прынцып кааперацыі [Саўчук 2018а: 110].

<sup>6</sup> Тэрмін “інфэрэнцыя” абазначае працэс семантычнага вываду, а таксама яго вынік – пэўныя веды. Інфэрэнцыя як неабходны кампанент інтэрпрэтацыі дыскурсу ўтварае суадносную пару для паняцця “імплікатара” [Саўчук 2018а: 111–112]. Інтэрпрэтацыя выказванняў з ФВ прадугледжвае выкарыстанне “прагматычнай інфэрэнцыі” [Макаров 2003: 125], або ў іншых тэрмінах – “сэнсвай індукцыі” [Гаспаров 1996: 326], што вядзе да праўдападобнага тлумачэння. Падрабязна пра імплікатыўна-інфэрэнтныя працэсы [гл.: Падучева 2004; Саўчук 2018б].

<...> але прымальныя па экспазіцыі і рэзкасі” [Рэмішэўскі 2003: 76] [гл. таксама (16)].

Агульнавядомыя факты сацыяльнага жыцця пэўнага знакавага перыяду забяспечваюць канкрэтызацыю тэзіса і яго эмпірычнае пацвярджэнне: (22) “Такім чынам, і навукаёмістасць айчыннага ВУП нізкая, і ў тэхналагічным плане Беларусь значна адстае ад вядучых краін свету. **З пачатку 1990-х гадоў** з краіны з’ехалі за мяжу сотні падрыхтаваных спецыялістаў – навукоўцаў, праграмістаў, інжынераў, дзеячаў культуры <...>. **Не сакрэт, што** многія таленавітыя навукоўцы з’ехалі з краін СНД за мяжу не толькі з матэрыяльных прычын, але і таму, што на радзіме яны не знайшлі належнай ацэнкі сваіх напрацовак і іх запатрабаванасці” [Адула 2016: 7].

Як бачна з прыкладаў (19)–(22), крытычны пафас выказванняў падкрэсліваецца вербальна: ацэначнымі лексічнымі сродкамі.

Апеляцыя да агульнага сацыяльна-гістарычнага бэкграўнду спрыяе паразуменню з адрасатам і, як вынік, поспеху пераканальнага ўздзеяння: вядомае і добра асэнсаванае не мае патрэбы ў доказе.

**Трэцюю састаўную частку** фонавай інфармацыі ўтвараюць культуралагічныя веды, крыніцамі якіх выступаюць мастацкая літаратура, фальклор, традыцыі. Наяўнасць такіх ведаў у кагнітыўным тэзаўрусе гуманітарыя абумоўліваецца сувяззю вучонага з культурным жыццём і назапашаным у выніку духоўным вопытам, прадстаўленым у корпусе прэцэдэнтных феноменаў – вобразаў сітуацый, выказванняў, выразаў, імёнаў, распаўсюджаных у шырокім ужытку.

Уключэнне ў дыскурс прэцэдэнтных артэфактаў афармляецца звычайна як цытаванне, алюзіі, вобразна-метафарычныя выразы / выказванні. ФВ, да якіх апелююць аўтары гуманітарных тэкстаў, маюць, як правіла, агульнакультурны характар: (23) “...па-ранейшаму пануючае становішча займаюць тэхнічныя навукі, а фундаментальная экалогія <...> **знаходзіцца ў стане Папялушкі**” [Лыч 2003: 173]; (24) “Вырашэнне супярэчнасці сацыяльна-экалагічнага развіцця <...> ёсць вырашэнне супярэчнасці паміж свабодай і справядлівасцю, роўнасцю (**нагадаем лозунг Вялікай французскай рэвалюцыі – «Свабода, роўнасць і братэрства»**)” [Захарова 2002: 9]; (25) “Журналісцкія калектывы і аўтары сёння мала цікавяцца, **чым іхнія слова адгукнецца**” [Стральцоў 2003: 157]; (26) “Высветлілася, што грамадскія навукі... не гатовы тэарэтычна адказаць на **традыцыйнае пытанне расійскай інтэлігенцыі: што рабіць?**” [Саладоўнікаў 2001: 26]; (27) “Дэмакратыя і капіталізм віталі рэвалюцыі, якія расставаліся з **«прывідам камунізму»**” [Драко 2008: 58]; (28) “А тэатральны **«караван»** тым часам павольна **рухаецца** сваім напрамкам, сваім ходам” [Смольскі 2008: 66].

Радзей гуманітарыі звяртаюцца да нацыянальна арыентаваных ФВ: (29) “надаецца новы якасны імпульс у фарміраванні магчымай нацыянальнай ідэі «людзьмі звацца»” [Нікіценка 2009: 4]; (30) “«Спадчына», **якая застаецца ад** ранейшых пакаленняў, належыць усяму народу – нам і адначасова мне як часцінцы гэтай супольнасці людзей” [Каўрус 2011: 51]; (31) “Творы, вяртанне якіх узбудзіла корпус тэкстаў беларускай літаратуры, **заялі «свой пачэсны пасад»** сярод іншых” [Бязлепкіна 2010: 60].

Прырода фонавых звестак дае ўяўленне пра культурна-адукацыйнае асяроддзе, у якім сфарміраваўся досвед камунікантаў і якое паўплывала на сістэму іх каштоўнасцей.<sup>7</sup>

У складзе гуманітарнага навуковага дыскурсу культуралагічныя веды выконваюць выключна квазіаргументатыўную (рэсурсную) функцыю: (32) “лексема *каханенькі* <...> **так добра вядомая нам** па прыгаворцы «каханенькая, родненькая», якую на працягу ўсёй камедыі Янкі Купалы *Паўлінка* ўжывае Сцяпан Крыніцкі, звяртаючыся да ўсіх дзейных асоб п’есы, мела значэнне ‘любезнейшай’” [Садоўская 2011: 54]. У (32) прыналежнасць звестак да агульнага фонду ведаў, “інклюзіўнасць” камунікацыі падкрэсліваецца адпаведнымі вербальнымі паказчыкамі.

Калі ў прыведзеных вышэй дыскурсіўных фрагментах зрабіць сінанімічную трансфармацыю выразаў / выказванняў, што ўтрымліваюць ФВ [(23), (25)–(31)], або нават іх элімінацыю [(24), (32)], гэта не паўплывае на аргументатыўны сэнс разважанняў, аднак іх прагматычны (экспрэсіўны) эфект страціцца. Такі мысленны эксперымент пацвярджае дапаможную ролю культуралагічных звестак і, акрамя таго, робіць відавочным кагнітыўны механізм іх уздзеяння: усталяванне псіхалагічнай сувязі з адрасатам праз уключэнне яго ў моўную гульню.

Гэтая “гульня” дазваляе высветліць, хто свой, а хто чужы на полі навуковай аргументацыі. Згадванне агульнавядомага культурнага факта ў “аргументатыўнай гульні” маніфестуе спадзяванне вучонага-гуманітарнага пошук аднадумцаў, якія разумеюць камунікатыўную імплікатуру без тлумачэнняў, а значыць, могуць дакладна інферыраваць (вывесці) сэнс, закладзены ў адным ці некалькіх словах, і рэканструяваць “схаваную” за імі сітуацыю<sup>8</sup>.

Стварэнне імплікатур дыскурсу з удзелам культуралагічных звестак надае выказванню асаблівую эстэтыку, што высока цэніцца ў гуманітарнай навуковай камунікацыі.

<sup>7</sup> Нельга не заўважыць на беларускамоўнай гуманітарнай тэрыторыі выразны адбітак рускамоўнай (класічнай і савецкай) культуры.

<sup>8</sup> Сутнасць такога (гульнявога) узаемадзеяння вельмі добра перадаецца тэрміналагічным выразам, які прапанаваны італьянскімі аргументолагамі, – “падміргвальная камунікацыя” (winking communication) [Cortini, Manuti, Mininni 2006: 112].

Пазітыўны эфект “гульнявога” звароту да фактаў культуры бачыцца яшчэ і ў тым, што гэты прыём стымулюе цікаўнасць адрасата праз неабходнасць пошуку інфармацыі (“ключоў” для расшыфроўкі паведзення) і такім чынам спрыяе пашырэнню культурнай эрудыцыі, інтэлектуальна-духоўнаму развіццю<sup>9</sup>.

Выкарыстанне ў адным кантэксце ФВ розных тыпаў рэалізуе комплекс прагматычных задач, што паказвае наступны прыклад: (33) **“Сёння Рэспубліка Беларусь – гэта краіна высокага інтэлектуальнага патэнцыялу, які прызнаны сусветнай навуковай супольнасцю <...>. Аднак доўгі час мы шмат увагі ўдзялялі прапагандзе цяжкіх і складаных старонак айчыннай гісторыі <...> Героем і нават гонарам быў «Пан сахі і касы. Цёмны сам, белы вус. Пядзі дзве валасы».** Як быццам бы імкнучыся выклікаць спачуванне, усяляк дэманстравалі старонкі цяжкага гістарычнага лёсу беларусаў, а па сутнасці «папулярызавалі» сваю славянскую «непаўнацэннасць» [Каваленя 2009: 9]. Адначасовае ўвядзенне актуальных, рэтраспектыўных і культуралагічных звестак у дыскурс, які мае відавочную каштоўнасцю афарбоўку, дазваляе аргументатару выклікаць патрэбны эмацыйны рэзананс з боку адрасата і праз гэта максімальна зблізіцца з ім у абмеркаванні звышсенсітыўнай праблемы (фарміраванне нацыянальнай беларускай самасвядомасці).

#### **Апеляцыя да фонавых ведаў у нарматыўным вымярэнні**

Нарматыўны падыход да аргументатыўнага дыскурсу, які ўтрымлівае ФВ, прадугледжвае яго крытычны аналіз і ацэнку, вынікам чаго выступаюць рэгламентацыі адносна дыскурсіўных паводзінаў двух бакоў інтэракцыі – суб’екта і адрасата.

**З пазіцыі стваральніка** аргументатыўнага тэксту падаецца цалкам зразумелым, што фонавая інфармацыя не патрабуе спецыяльнай верыфікацыі, таму, натуральна, не суправаджаецца спасылкамі: аргументатар разлічвае на дасведчанасць рэцыпіента і, такім чынам, на адэкватнасць інтэрпрэтацыі і рэканструкцыі ім імпліцытных ведаў і ацэнак. Аднак трэба мець на ўвазе, што карпусы ФВ суб’ектаў аргументацыі могуць істотна адрознівацца ў колькасным і якасным планах. У першым выпадку не супадаюць аб’ёмы назапашаных камунікантамі сацыякультурных звестак: у аргументацыйным полі адрасата адсутнічае інфармацыя, якая ўключаецца ў дыскурс пад маркай “(агульна / добра)вядомай”: (34) **“Як вядома, у 70-х гадах у многіх нацыянальных інстытутах мовазнаўства ці на кафедрах філалагічнага про-**

<sup>9</sup> Дарэчы, прыводзячы прыклады, мы наўмысна не даём гэтыя ключы, каб чытач мог праверыць сваю дасведчанасць і ўключыцца ў моўную гульню на дадзеным тэкставым полі.

філю вышэйшых навучальных устаноў былых савецкіх рэспублік разгарнуліся даследаванні па рэалізацыі комплекснай праграмы «Руская мова ў нацыянальным рэгіёне» [Курцова 2001: 17] – нават з сінхроннай пазіцыі (тэкст апублікаваны ў 2001 г.) наяўнасць рэтраспектыўных фактаў, да якіх апелюе аўтарка артыкула, у калектыўнай памяці філалагічнай аўдыторыі падаецца сумнеўнай. Каб “скараціць гістарычную адлегласць” паміж камунікантамі ў (34), дастаткова прыбраць вербалізатар ФВ (як вядома).

Падобная аддаленасць суразмоўцаў у сацыякультурным часе можа стаць прычынай непаразумення, стварэння сэнсавага бар’еру. Каб гэта пацвердзіць, звернемся да прыкладу (20), у якім ужываецца выраз *рыторыка “выплюхнутай шклянкі” ці “кінутага чаравіка”*. Калі “кінуты чаравік” устойліва звязаны ў агульнай свядомасці з вобразам Мікіты Хрушчова і ягонымі эксцэнтрычнымі паводзінамі, то асацыяваць “выплюхнутую шклянку” са спрэчкай Барыса Нямцова і Уладзіміра Жырыноўскага, якая адбылася ў прамым эфіры праграмы “Адзін на адзін” (1995 г.), здольны далёка не кожны. Такое саматэставанне прыводзіць да высновы, што ў імпліцыраванні ФВ заўсёды ёсць пэўная доля рызык. Таму добра, каб “рэбусы”, якія стварае аргументатар, былі даступныя для разгадкі – гэта ўмова зацікаўленага ўдзелу рэцыпіента ў дыскурсіўнай гульні.

Якасныя адрозненні ФВ вынікаюць з варыятыўнасці каштоўнасных сістэм суб’ектаў камунікацыі. Ацэнка аднолькавых падзей, сітуацый, фактаў у розных людзей далёка не заўсёды супадае, г. зн. у аднолькавых сацыякультурных умовах людзі атрымліваюць розны досвед. Ігнараванне гэтай аксіёмы робіць уразлівым, напрыклад, наступнае аргументатыўнае разважанне: (35) “Пра буржуазную дэмакратыю **мы цяпер ведаем** не толькі з навукавай і мастацкай літаратуры. Шматпартыйнасць, альтэрнатыўнасць выбараў, магчымасць крытыкаваць каго хочаш, нават прэзідэнта краіны – усё гэта станоўча ўспрынята грамадскай свядомасцю. У той жа час **вельмі пераканаўча выявілася** і сутнасць буржуазнай дэмакратыі як дыктатуры грашовага меха” [Новікаў 2001: 9]. У (35) разыходжанне з адрасатам у светапоглядных, ідэалагічных устаноўках, эстэтычных перавагах падаецца цалкам магчымым, і не выключана, што лінія патэнцыяльнага судотыку аргументатыўных палёў можа стаць лініяй разлому.

Такая ж хібнасць узнікае, калі ФВ, якія ўключаюцца ў структуру аргументацыі, недакладныя і неадназначныя: (36) “Падводзячы папярэднія вынікі **больш чым дзесяцігадовага перыяду** рэфармавання грамадства, **мы павінны пагадзіцца з тым, што за прайдзены час** адбылася пэўная стабілізацыя эканамічнага і сацыяльнага развіцця, вынікова і дастаткова эфектыўна функцыянуе палітычная сістэма, усе галіны і органы ўлады”

[Мыслівец 2004: 11]. У (36) быццам бы відавочны, сумесна зроблены вывад (“сумеснасць” падмацоўваецца *мы-формулай*), які заснаваны на апеляцыі да рэтраспектыўных ведаў, можа хутчэй быць успрыняты не як агульнае пагадненне, а як ціск на адрасата.

Каб пазбегнуць непажаданай рэакцыі навуковай аўдыторыі, як у сітуацыях [(34)–(36)], гуманітарыю-прапаненту варта ўстрымлівацца ад катэгарычнасці пры выказванні сваіх меркаванняў, аргументацыя якіх будзецца з удзелам фонавай інфармацыі. Зразумела, што ў мадэляванні адрасата навуковага дыскурсу прыярытэтнымі з’яўляюцца абагульненыя прафесійныя параметры, але ж у гуманітарнай сферы асобасныя характарыстыкі вучонага (у тым ліку сацыяльная, ідэалагічная, культурная ідэнтычнасць) не могуць быць цалкам выключаны.

**Пазіцыя рэцыпіента** прадугледжвае ўсведамленне таго, што для фонавых звесткаў уласцівая гістарычная зменлівасць, рухомасць канатацыі. Гэта значыць, што аналіз і ацэнку ФВ у аргументатыўным дыскурсе неабходна суадносіць з каардынатамі сацыяльнай прасторы-часу. Іншымі словамі, патрабуецца “сітуацыйная інтэрпрэтацыя дыскурсу”, якая праводзіцца з улікам “сацыяльна, псіхалагічна і культурна значных умоў і абставінаў зносін” [Карасік 2002: 190].

Прафілактыкай некрытычнага ўспрыняцця фонавай інфармацыі ў гуманітарнай камунікатыўнай практыцы (і такіх негатыўных наступстваў, як скажэнне зместу пры цытаванні крыніц, памылковая інтэрпрэтацыя) служыць асабліва ўвага да выказванняў з маркёрамі актуальных ведаў: (37) **“У цяперашні час** у розных краінах дзейнічае вялікая колькасць партый <...>. У гэтым плане не з’яўляецца выключэннем і наша рэспубліка, дзе **на працягу цэлага рада гадоў дзейнічае** нямала такіх партый” [Ракава 2001: 20]. Тэзіс *Палітычныя партыі з’яўляюцца адным з базавых інстытутаў сучаснага грамадска-палітычнага жыцця Беларусі* праўдзівы ў межах “сучаснасці” дваццацігадовай даўніны (2001 г.). У сінхронным вымярэнні фонавая інфармацыя ў (37) разглядаецца як устарэлая: сітуацыя не адпавядае рэчаіснасці як вынік радыкальных сацыяльна-палітычных зменаў.

(38) “Можна, вядома, знайсці не адну сферу сучаснага рэальнага жыцця, дзе праблемы яе літаральнага выжывання стаяць больш востра. Але асудзіць на такі стан навуку – гэта значыць ахвяраваць усім дасягнутым узроўнем культуры народа і самае небяспечнае – зрабіць гэты народ сапраўды асуджаным. Невыпадкова **ў сучаснай палітыцы беларускай дзяржавы** выключнае значэнне надаецца развіццю навукі” [Лазарэвіч 2007: 9]. У працытаваным тэксце (2007 г.) абгрунтоўваецца вырашальная роля навукі ў развіцці беларускай эканомікі і грамадства, выказваецца пазітыўная ацэнка дзяржаўнай палітыкі ў галіне навукі. Інтэрпрэтацыя

дыскурсу з пазіцый 2023 г. дазваляе інферыраваць супрацьлеглую ацэнку: пазітыўная аргументацыя ператвараецца ў негатыўную.

Адсюль вынікае, што наяўнасць моўных паказчыкаў актуальнасці ў гуманітарным тэксце варта разглядаць як сігнал для ўдакладнення сацыяльных часавых каардынат і дадатковай праверкі фонавай інфармацыі.

“Інтэрпрэтацыйнае майстэрства адрасата” [Демьянков 2001: 314] патрабуецца і ў іншым выпадку: калі цалкам адпаведная рэчаіснасці фактура набывае непрадказальныя канатацыі, патрапіўшы ў незвычайны сацыяльны кантэкст: (39) **“На мяжы стагоддзяў** становіцца беларускай мовы ў грамадстве істотна змянілася <...>. **У выніку** намаганняў навуковай супольнасці, грамадскасці і дзяржавы быў заканадаўча аформлены афіцыйны статус беларускай мовы. Яна стала дзяржаўнай мовай нашай краіны: **з пачатку 1990-х гадоў** – адзінай, а **з сярэдзіны 1990-х гадоў** – адной з дзяржаўных моў. **Сёння** беларуская мова – гэта не толькі сродак зносін, але і ўвасабленне духу народа <...>. Мы павінны захоўваць і развіваць родную мову як найвялікшы скарб <...>. Захаваем беларускую мову – захаваем беларускую душу! Гэта задача кожнага сапраўднага беларуса” [Гусакоў, Каваленя 2020: 399]. Прапанаваны аўтарамі артыкула рэтраспектыўны аналіз статусу беларускай мовы не выклікаў пытанняў у 2020 г. (час публікацыі): успрымаўся як нейтральны, натуральны, “бяскрыўдны” (пацвярджэнне – быў надрукаваны ў дзяржаўным выданні). Праз тры гады такі аналіз падаецца, мякка кажучы, “неадназначным”, і немагчыма ўявіць, каб артыкул быў прыняты да друку ў Беларусі ў цяперашні час.

Такім чынам, гуманітарны навуковы дыскурс з удзелам фонавай інфармацыі – гэта каштоўны даследчыцкі матэрыял, які дазваляе фіксаваць змену фактаў рэчаіснасці, сацыякультурных прыярытэтаў, ацэнак, інтэрпрэтацый тых ці іншых ФВ у пэўных абставінах матэрыяльнага і духоўнага грамадскага жыцця.

## Выводы

У гуманітарнай навуковай практыцы зварот да ФВ – невыверфікаваных даных як часткі агульнага інтэлектуальнага фонду камунікантаў (вучоных-гуманітарных), звязанай з шырокім сацыякультурным кантэкстам іх жыццядзейнасці, – мае заканамерны характар.

Сістэму ФВ утвараюць тры групы, якія падлягаюць унутранай дыферэнцыяцыі: 1) звесткі аб фактах сучаснага жыцця (палітычных, эканамічных, культурных, штодзённых аспектах сацыяльнай рэчаіснасці); 2) рэтраспектыўная (гістарычная) інфармацыя (агульначалавечыя,

рэгіянальныя, нацыянальныя звесткі), якая актуалізуе жыццёвы вопыт, набыты на пэўным часавым адрэзку; 3) культуралагічныя веды, крыніцамі якіх выступаюць мастацкая літаратура, фальклор, традыцыі.

Для кожнай групы ФВ вылучаюцца ўстойлівыя спосабы вербалізацыі – спецыфічныя моўныя сродкі, якія дапамагаюць ідэнтыфікаваць разнастайныя віды фонавай інфармацыі ў гуманітарных тэкстах.

Стратэгічная мэта ўключэння ФВ у гуманітарную навуковую аргументацыю – спрыяць эмацыйнаму збліжэнню з адрасатам дзякуючы агульнаму жыццёваму досведу, агульнай сістэме ацэнак, перакананняў, каштоўнасцей. У дыяпазоне гэтага агульнага прагматычнага значэння рэалізуецца функцыянальны патэнцыял кожнай групы ФВ – ад аргументатыўнай ролі (удзел у фарміраванні тэзіса і довадаў розных тыпаў аргументацыі) да рэсурснай / дапаможнай (выкарыстанне ў якасці тлумачэння і ацэнкі пэўнай сітуацыі, сродку “інтымізацыі” зносінаў праз моўную гульню).

Крытычны аналіз аргументатыўных разважанняў з удзелам ФВ тычыцца двух бакоў камунікацыі – суб'екта і адрасата. Пазіцыя аргументатара прадугледжвае ўсведамленне таго, што кагнітыўныя тэзаўрусы ўдзельнікаў навуковага дыскурсу могуць мець колькасныя і якасныя адрозненні, абумоўленыя сацыяльна-гістарычным і культурным кантэкстам, які ўплывае на асобасную ідэнтычнасць вучонага-гуманітарнага. Магчымасць дасягнення перлакутыўнага эфекту павялічваецца, калі фонавыя звесткі адпавядаюць крытэрыям сапраўднасці, дакладнасці, адназначнасці, рэlevantнасці і выказванне будуюцца з разлікам на актуальную мадэль адрасата.

З боку рэцыпіента патрабуецца разуменне, што для адэкватнай інтэрпрэтацыі тэксту, які ўтрымлівае фонавую інфармацыю, неабходна ўлічваць гістарычную зменлівасць, рухомасць канатацый ФВ, а таксама сацыякультурную дэтэрмінаванасць ацэнкі ФВ, якія маюць каштоўнасцю, ідэалагічную афарбоўку.

Вызначаныя ў выніку аргументалагічнага аналізу дэскрыптыўныя і нарматыўныя асаблівасці выкарыстання ФВ у гуманітарным навуковым дыскурсе ствараюць тэарэтычную і практычную аснову для ўдасканалення аргументатыўнай кампетэнцыі вучоных-гуманітарнага і паляпшэння якасці прафесійнай камунікацыі, якую яны ажыццяўляюць.

## References

- Adula Tadèvuš. 2016. *Intelektual'ny kapital u dynamicy hramadstva XXI stahoddzja*. “Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk” № 3: 4–11 [Адула Тадэвуш. 2016. *Інтэлектуальны капітал у дынаміцы грамадства XXI стагоддзя*. “Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук” № 3: 4–11].

- Alekseev Aleksandr. 1991. *Argumentaciâ. Poznanie. Obšenie*. Moskva: MGU [Алексеев Александр. 1991. *Аргументация. Познание. Общение*. Москва: МГУ].
- Arutûnova Nina. 1981. *Faktor adresata*. «Izvestiâ AN SSSR. Seriâ literatury i âzyka» t. 40, vup. 4: 356–367 [Арутюнова Нина. 1981. *Фактор адресата*. «Известия АН СССР. Серия литературы и языка» т. 40, вып. 4: 356–367].
- Biazlepkina Aksana. 2010. *Litaraturnyja dyskusii miažy XX–XXI stst. u SMI i Internecie: nacyjanal'naja spiecyfika*. «Viesnik BDU. Sieryja 4. Filalohija. Žurnalistyka. Piedahohika» № 4: 60–63 [Бязлепкіна Аксана. 2010. *Літаратурныя дыскусіі мяжы XX–XXI стст. у СМІ і Інтэрнэце: нацыянальная спецыфіка*. «Веснік БДУ. Серыя 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка» № 4: 60–63].
- Cortini Michela, Manuti Amelia, Mininni Giuseppe. 2006. *Rhetorical argumentation in Italian academic discourse*. «Argumentation» vol. 20, № 1: 101–124.
- Dem'ankov Valerij. 2001. *Lingvističeskaâ interpretaciâ teksta: universal'nye i nacional'nye (idioètničeskie) strategii*. V: *Âzyk i kul'tura. Fakty i cennosti*. Red. E. Kubrâkova, T. Ânko. Moskva: Âzyki slavânskoj kul'tury [Демьянков Валерий. 2001. *Лингвистическая интерпретация текста: универсальные и национальные (идиоэтнические) стратегии*. В: *Язык и культура. Факты и ценности*. Ред. Е. Кубрякова, Т. Янко. Москва: Языки славянской культуры].
- Drako Ihar. 2008. *Hramadstva i rošuk idej*. «Bielaruskaja dumka» № 1: 54–58 [Драко Ігар. 2008. *Грамадства і пошук ідэй*. «Беларуская думка» № 1: 54–58].
- Gasparov Boris. 1996. *Âzyk, pamât', obraz. Lingvistika âzykovogo sušestvovaniâ*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie [Гаспаров Борис. 1996. *Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования*. Москва: Новое литературное обозрение].
- Hryckova Kačaryna. 2005. *Spiecyfika siamiejnaha ŭzajemadziejannia ŭ padlietkavym uzroscie*. «Viesci BPDU. Sieryja 1. Piedahohika. Psichalohija. Filalohija» № 1 (43): 40–44 [Грыцкова Кацярына. 2005. *Спецыфіка сямейнага ўзаемадзеяння ў падлеткавым узросце*. «Весці БПДУ. Серыя 1. Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія» № 1 (43): 40–44].
- Husakoŭ Uladzimir, Kavalenja Aljaksandr. 2020. *Zaxavaem belaruskiju movu – zaxavaem belaruskiju dušu*. «Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk» t. 65, № 4: 391–400 [Гусакоў Уладзімір, Каваленя Аляксандр. 2020. *Захаваем беларускую мову – захаваем беларускую душу*. «Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук» т. 65, № 4: 391–400].
- Iŭčankaŭ Viktor. 2011. *Slova i iscina ŭ paradyhmie sučasnaj žurnalistyki*. «Viesnik BDU. Sieryja 4. Filalohija. Žurnalistyka. Piedahohika» № 2: 83–86 [Іўчанкаў Віктар. 2011. *Слова і ісціна ў парадыгме сучаснай журналістыкі*. «Веснік БДУ. Серыя 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка» № 2: 83–86].
- Karasik Vladimir. 2002. *Âzykovoju krug: ličnost', koncepty, diskurs*. Volgograd: Peremena [Карасик Владимир. 2002. *Языковой круг: личность, концепты, дискурс*. Волгоград: Перемена].
- Kavalenja Aljaksandr. 2009. *Nacyjanal'naja Akadèmija navuk Belarusi: vytoki, historyja, sučasnasc'*. «Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk» № 1: 9–21 [Каваленя Александр. 2009. *Нацыянальная Акадэмія навук Беларусі: вытокі, гісторыя, сучаснасць*. «Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук» № 1: 9–21].
- Kaŭrus Ales'. 2011. *Karèktyzmu-rèdaktyzmu, abo Jak robim praŭki: z nazirannaj rëdaktara i navikoju*. «Rodnae slova» № 5: 47–52 [Каўрус Алесь. 2011. *Карэктывызм-рэдактыўызм, або Як робім праўкі: з назіранняў рэдактара і навукоўцы*. «Роднае слова» № 5: 47–52].

- Kurcova Vieranika. 2001. *Ruskatoujnaje maŭliennie bielarusaj: da pytannia jaho kvalifikacyjnych acenak*. "Bielaruskaja linhvistyka" вып. 51: 17–22 [Курцова Вераніка. 2001. *Рускамоўнае маўленне беларусаў: да пытання яго кваліфікацыйных ацэнак*. "Беларуская лінгвістыка" вып. 51: 17–22].
- Lakotka Aljaksandr. 2014. *Akadèmičnaja navuka – razviccju nacyjanal'naj kul'tury*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 1: 74–87 [Лакотка Аляксандр. 2014. *Акадэмічная навука – развіццю нацыянальнай культуры*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 1: 74–87].
- Lazarèvič Anatolij. 2007. *Ad inavacyj u navucy da inavacyj u hramadstve*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 1: 4–9 [Лазарэвіч Анатолій. 2007. *Ад інавацый у навучы да інавацый у грамадстве*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 1: 4–9].
- Lyč Hienadz. 2003. *Čystaje pavietra zrobić nas bahaciejami?* "Bielaruskaja dumka" № 2: 168–173 [Лыч Генадзь. 2003. *Чыстае паветра зробіць нас багацеямі?* "Беларуская думка" № 2: 168–173].
- Makarov Mihail. 2003. *Osnovy teorii diskursa*. Moskva: Gnozis [Макаров Міхаіл. 2003. *Основы теории дискурса*. Москва: Гнозис].
- Myslivesc Mikalaj. 2004. *Sacyjal'nae samavyznačenne i kaštoŭnasnyja aryentacyi belaruskix studèntaŭ*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 4: 11–16 [Мыслівец Мікалай. 2004. *Сацыяльнае самавызначэнне і каштоўнасныя арыентацыі беларускіх студэнтаў*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 4: 11–16].
- Nikicenka Pëtr. 2009. *Humanitarnyja navuki jak pryjarytэтны фактар inavacyjnaha razviccja krajny*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 1: 4–8 [Нікіценка Пётр. 2009. *Гуманітарныя навукі як прыярытэтны фактар інавацыйнага развіцця краіны*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 1: 4–8].
- Novikaŭ Valeryj. 2001. *Rètraspektyŭny pohljad na prablemu sacyjal'naha prahrèsu*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 2: 5–10 [Новікаў Валерый. 2001. *Рэтраспектыўны погляд на праблему сацыяльнага прагрэсу*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 2: 5–10].
- Padaljak Taccjana. 2015. *Zlačynstvy suprac' čalavectva ne majuc' tэрminu daŭnasci: da pytannja ab rэabilitacyi (heraizacyi) nacyzmu* "Vesnik BDU. Seryja 4. Filalohija. Źurnalistyka. Pedahohika" № 1: 62–66 [Падаляк Таццяна. 2015. *Злачынствы супраць чалавецтва не маюць тэрміну даўнасці: да пытання аб рэабілітацыі (гераізацыі) нацызму*. "Веснік БДУ. Серыя 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка" № 1: 62–66].
- Padučeva Elena. 2004. *Implikatura i inferenciâ. V: Dinamičeskie modeli v semantike leksike*. Moskva: Âzyki slavânskoj kul'tury [Падучева Елена. 2004. *Импликатура и инференция. В: Динамические модели в семантике лексики*. Москва: Языки славянской культуры].
- Rakava Aksana. 2001. *Sučasnyja palityčnyja partyi ŭ Belarusi*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 3: 20–25 [Ракава Аксана. 2001. *Сучасныя палітычныя партыі ў Беларусі*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 3: 20–25].
- Rees Agnes van. 2001. *Argument interpretation and reconstruction*. In: *Crucial concepts in argumentation theory*. Ed. F. H. van Eemeren. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Rëmišëŭski Kanstancin. 2003. *Neigravoe kino: antynomija èkrannyx medyja*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 3: 75–80 [Рэмішэўскі Канстанцін. 2003. *Неігравае кіно: антыномія экранных медыя*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 3: 75–80].

- Sadoŭskaja Anžalika. 2011. *Kaxanne ŭ moŭnaj karcine svetu belarusaŭ*. "Rodnae slova" № 5: 53–57 [Садоўская Анжаліка. 2011. *Каханне ў моўнай карціне свету беларусаў*. "Роднае слова" № 5: 53–57].
- Saladoŭnikaŭ Sjarhej. 2001. *Panjasce chaosu i jaho mesca ŭ razvicci sacyjal'nych skladanyx sistëm*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 3: 26–32 [Саладоўнікаў Сяргей. 2001. *Паняцце хаосу і яго месца ў развіцці сацыяльных складаных сістэм*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 3: 26–32].
- Savčuk Tat'âna. 2018a. *Argumentaciâ v rusko- i beloruskoôzručnom naučno-gumanitarnom diskurse*. Minsk: BGU [Савчук Тат'яна. 2018a. *Аргументацыя в руско- і беларускаязычным навука-гуманітарным дыскурсе*. Мінск: БГУ].
- Savčuk Tat'âna. 2018b. *Implicitnyje èlementy v strukture argumentacii: problemy interpretacii i sposoby vosstanovleniâ*. "Respectus Philologicus" № 33 (38): 27–37 [Савчук Тат'яна. 2018b. *Імпліцытныя элементы в структуры аргументацыі: праблемы інтэрпрэтацыі і способы востановлення*. "Respectus Philologicus" № 33 (38): 27–37].
- Savčuk Tat'âna. 2022. *Èkspertnyje znanîâ v gumanitarnom naučnom diskurse: lingvoargumentologičeskoe izmerenie*. "Viesnik Bresckaha ŭniversiteta. Sieryja 3, Filalohija, Piedahohika, Psichalohija" № 3: 52–61 [Савчук Тат'яна. 2022. *Экспертныя веды в гуманітарным навука-дыскурсе: лінгвааргументалягічнае вымярэнне*. "Веснік Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя 3. Філалогія. Педагагіка. Псіхалогія" № 3: 52–61].
- Smol'skaja Kryscina. 2011. *Sučasnaja belaruskaja dramaturhija ŭ sacyjakul'turnym kantèksce: asnoŭnyja kirunki i prablematyka*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 1: 77–81 [Смоўская Крысціна. 2011. *Сучасная беларуская драматургія ў сацыякультурным кантэксце: асноўныя кірункі і праблематыка*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 1: 77–81].
- Smol'ski Ryčard. 2008. *Mastacki lider – nie pasada, a misija*. "Bielaruskaja dumka" № 3: 62–67 [Смоўскі Рычард. 2008. *Мастацкі лідэр – не пасада, а місія*. "Беларуская думка" № 3: 62–67].
- Sluiter Ineke. 2021. *Old Is the New New: The Rhetoric of Anchoring Innovation*. In: *The Language of Argumentation*. Eds. R. Boogaart et al. Dordrecht: Springer.
- Stasel'ka Kiryl. 2017. *Intèl'ktual'naja asoba ŭ sučasnaj sacyjal'naj prastory*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 4: 23–32 [Стаселька Кірыл. 2017. *Інтэлектуальная асоба ў сучаснай сацыяльнай прасторы*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 4: 23–32].
- Stral'coŭ Barys. 2003. *Masavaja infarmacyja biez udzielu mas?* "Bielaruskaja dumka" № 12: 154–158 [Стральцоў Барыс. 2003. *Масавая інфармацыя без удзелу мас?* "Беларуская думка" № 12: 154–158].
- Uladykoŭskaja Ljuboŭ. 2012. *Sacyjakul'turnae vymjarènne sučasnasci: da pytan'na belaruskaj kul'turnaj stratèhii*. «Sociologičeskij al'manah» вып. 3: 174–186 [Уладыкоўская Любоў. 2012. *Сацыякультурнае вымярэнне сучаснасці: да пытання беларускай культурнай стратэгіі*. «Соцыялягічны альманах» вып. 3: 174–186].
- Xankevič Andrèj. 2004. *Infarmatyzacyja sacyjal'naha hramadstva*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 4: 5–10 [Ханкевіч Андрэй. 2004. *Інфарматызацыя сацыяльнага грамадства*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 4: 5–10].
- Zaxarava Natallja. 2002. *Aptymizacyja ŭzaemadzejjannja faktaraŭ sacyjapryrodnaha razv'iccja*. "Vesci NAN Belarusi. Seryja humanitarnyx navuk" № 3: 5–10 [Захаравя Наталля. 2002. *Аптымізацыя ўзаемадзеяння фактараў сацыяльна-прыроднага развіцця*. "Весці НАН Беларусі. Серыя гуманітарных навук" № 3: 5–10].

- Žaŭnjarovič Pjatro. 2022. *Rèdaktarski analiz belaruskamoŭnaha kantèntu karparatyŭnaha сайта (na prykladze сайтаў кампаніў “Alivaryja” i “Krynica”).* “Časopis BDU. Žurnalistyka” № 2: 43–49 [Жаўняровіч Пятро. 2022. *Рэдактарскі аналіз беларускамоўнага кантэнта карпаратыўнага сайта (на прыкладзе сайтаў кампаній “Аліварыя” і “Крыніца”).* “Часопіс БДУ. Журналістыка” № 2: 43–49].
- Žerbilo Tat’âna. 2010. *Slovar' lingvističeskich terminov.* Nazran': ООО “Piligrim” [Жербіло Татьяна. 2010. *Словарь лингвистических терминов.* Назрань: ООО «Пилигрим»].

**STRESZCZENIE:** W artykule przedstawiono wyniki językowej analizy argumentacyjnej (opisowo-normatywnej) odwołującej się do wiedzy ogólnej w białoruskojęzycznym dyskursie humanistycznym. Zauważa się, że strategicznym celem włączenia wiedzy podstawowej do humanistycznej argumentacji naukowej jest promowanie zbliżenia emocjonalnego z adresatem, opartego na wspólnym doświadczeniu życiowym, wspólnym systemie ocen, przekonań i wartości. Wyróżnia się trzy grupy wiedzy ogólnej: 1) informacje o faktach współczesnego życia, 2) informacje retrospektywne, 3) wiedza kulturowa. Dla każdej grupy systematyzowane są techniki werbalizacji, określany jest potencjał pragmatyczny, wyjaśniane są warunki skutecznego zastosowania w naukowo-humanistycznej praktyce argumentacyjnej. Podkreślono rolę czynników kontekstowych i sytuacyjnych (tło społeczne, historyczne, kulturowe; aktualny model adresata) w interpretacji i rekonstrukcji wiedzy Implicytnej i ocen zawartych w informacjach ogólnych.

**SŁOWA KLUCZOWE:** wiedza ogólna, dyskurs humanistyczny, komunikacja naukowa, argumentacja, język białoruski.

**АНАТАЦЫЯ:** Прадстаўлены вынікі лінгвааргументалагічнага (дэскрыптыўна-нарматыўнага) аналізу апеляцыі да фонавых ведаў у беларускамоўным дыскурсе гуманітарных навук. Адзначаецца, што стратэгічная мэта ўключэння фонавых ведаў у гуманітарную навуковую аргументацыю – спрыяць эмацыйнаму збліжэнню з адрасатам, абапіраючыся на агульны жыццёвы досвед, агульную сістэму ацэнак, перакананняў, каштоўнасцей. Вылучаюцца тры групы фонавых ведаў: 1) звесткі аб фактах сучаснага жыцця, 2) рэтраспектыўная інфармацыя, 3) культуралагічныя веды. Для кожнай групы сістэматызуюцца прыёмы вербалізацыі, вызначаецца прагматычны патэнцыял, эксплікуюцца ўмовы эфектыўнага прымянення ў навукова-гуманітарнай аргументатыўнай практыцы. Падкрэсліваецца роля кантэкстуальна-сітуацыйных фактараў (сацыяльны, гістарычны, культурны фон; актуальная мадэль адрасата) у інтэрпрэтацыі і рэканструкцыі імпліцытных ведаў і ацэнак, якія ўтрымліваюцца ў фонавай інфармацыі.

**КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ:** фонавыя веды, гуманітарны дыкурс, навуковая камунікацыя, аргументацыя, беларуская мова.

*Data przesłania artykułu: 06.06.2023*

*Data akceptacji artykułu: 12.09.2023*

**ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE**

**Tatiana Savtchouk / Тацяна Саўчук** – Białoruś, Białoruski Uniwersytet Państwowy, Katedra Lingwistyki Stosowanej; dr hab, profesor; specjalność naukowa: teoria języka; zainteresowania naukowe: pragmatyka językowa, teoria argumentacji, kognitologia, analiza dyskursu.

**Adres:** Katedra Lingwistyki Stosowanej Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego, ul. Karła Marksa 31, 220030 Mińsk, Białoruś.

**Wybrane publikacje (2022):**

1. Савчук Татьяна. 2022. *Способы рационального усиления аргументации в письменном дискурсе гуманитарных наук (описание и оценка)*. «Журнал Белорусского государственного университета. Филология» № 1: 16–29.
2. Савчук Татьяна. 2022. *Аргументативный потенциал аналогии в дискурсе гуманитарных наук*. «Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2. Языкознание» Т. 21, № 2: 46–57.
3. Савчук Татьяна. 2022. *Аргументативный дискурс: векторы лингвистического анализа (61–68)*. В: *Язык – текст – дискурс: дискурсивное измерение языковых процессов : сб. науч. ст. по материалам VIII междунар. науч. конф.* Отв. ред. Н.А. Илюхина. Самара: Самарская гуманитарная академия.
4. Саўчук Тацяна. 2022. *Псіхалагічнае акцэнтаванне як спосаб эмацыянальнага ўзмацнення аргументацыі ў беларускамоўным дыскурсе гуманітарных навук*. «Беларуская лінгвістыка» Вып. 88: 59–78.
5. Савчук Татьяна. 2022. *Тактика эмоционального усиления аргументации в письменном научно-гуманитарном дискурсе*. «Вестн. Том. гос. ун-та» № 478: 30–43.